

Наталія Орлова

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ТА ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПСИХОЛОГІЧНОГО НАПРЯМУ У ВНЗ

Метою освітньої політики держави стає професійна підготовка фахівців, здатних до навчання протягом усього життя. З огляду на це, важливим вважається розвиток самостійної навчальної діяльності студента та оволодіння ним прийомами управління власним навчанням. Як вже наголошувалося у працях М. Ворнікова, О. Дмитрієвої, І. Пасинкової, О. Слезенко та інших, у студентів має бути сформоване почуття відповідальності як у майбутнього фахівця за результати власного навчання, за власні навчальні дії, зокрема, уміння контролювати своє навчання. За умов її сформованості, структурні компоненти процесу пізнання (мета навчання, мотивація, планування методів, засобів і форм навчання) набувають особистісного значення, стають актуальними для майбутнього спеціаліста та зумовлюють його активну пізнавальну діяльність як під час аудиторного навчання, так і в процесі самостійної роботи, що має особливе значення, а також сприяють позитивному ставленню до освітнього процесу взагалі. Адже, сформованість у майбутнього фахівця позитивного ставлення до навчання, навичок застосування оптимальних навчальних стратегій розкривається у способі навчання студента та у його здатності до перенесення набутих знань, умінь та навичок із навчального контексту в інші життєві та професійні ситуації.

Мета полягає в необхідності розглянути і проаналізувати окремі теоретичні і практичні аспекти викладання і вивчення іноземної мови професійного спрямування на психологічних факультетах ВНЗ.

Орієнтація на людину і загальнолюдські цінності, демократизація освіти – це основи, на яких має базуватися сучасна освіта. Система навчання іноземних мов розглядається як процес створення умов, за яких студенти мають можливість реалізації своїх особистих потреб, здібностей і можливостей через оволодіння іноземною мовою. Таким чином, до змісту занять включаються теми, ситуації, проблеми, у межах яких формуються навички іншомовного спілкування у майбутній практичній діяльності. На всіх рівнях навчання використовується автентичний (оригінальний) матеріал різного ступеня складності, оскільки, саме через автентичні тексти, що відображають особливості мови професійного спілкування, з'являється можливість формування у студентів як комунікативної, так і фахової компетенції. Але, як свідчить досвід, відсутність зацікавленості негативним чином впливає на процес навчання. У студентів формується зверхність, виникає нудьга, закріплюється байдужість до навчання. За умов інтересу до вивчення іноземних мов, студенти працюють з величезним бажанням та почувають себе комфортно під час навчання. Тому одним

із чинників формування навчальної мотивації є вчасне й відповідне формулювання мети викладання іноземної мови професійного спілкування, завдань вивчення, цілей навчальної діяльності, а також знань й умінь, на досягнення яких мають спрямувати свою діяльність студенти.

Метою викладання англійської мови професійного спілкування є спрямування студентів на набуття певних вмінь та навичок, пов'язаних з подальшою професійною діяльністю та використанням їх під час самоосвіти та самовдосконалення себе як кваліфікованого спеціаліста. Вивчення іноземної, в нашому випадку, англійської, мови передбачає комплексну реалізацію практичної, розвиваючої, загальноосвітньої та виховної цілей. Практична мета навчання полягає в оволодінні іноземною мовою як засобом спілкування (аудіювання, говоріння, читання і письмо) у соціально-побутовій сфері та сфері професійного напряму. Розвиваюча мета передбачає подальший розвиток комунікативних здібностей студента, його пам'яті, уваги, логічного мислення, вольових та інших якостей, пов'язаних з досягненням прогресу в навчальній діяльності. Загальноосвітня мета передбачає збагачення світу особистості, розширення знань про країни, мова яких вивчається, про розвиток науки, зокрема, психологічної, про побудову мови, мовлення; особливості лексико-термінологічного наповнення (понятійно-термінологічних аспектів) мови професійного напряму. Виховна мета передбачає у процесі навчання англійської мови виховання культури висловлювання (у монологічному мовленні) та спілкування (у діалогічному мовленні); формування таких рис як увага до співрозмовника або слухача, доброзичливість, толерантність, активність, працьовитість, здатність до прийняття самостійних рішень, допитливість тощо.

У зв'язку з підвищенням інтересу суспільства до здобутків психологічної науки, з необхідністю у надійних знаннях про людину, що включає вивчення та прогнозування поведінки, дослідження впливу сучасних соціокультурних, економічних, екологічних умов на прояви поведінки, допомога людині у подоланні комплексів, проблем, стресових ситуацій, у піклуванні не тільки про своє фізичне здоров'я, але й психічне (розумове) здоров'я також, виникає потреба у посібниках, підручниках, довідковій літературі, яка стане у нагоді при підготовці фахівців у цій галузі.

Сьогодні вища школа зазнає певних змін у напрямку гуманітаризації освіти, для чого передбачено вдосконалення психолого-педагогічної підготовки студентської молоді. Тому що саме від цього покоління залежить майбутнє нації, не лише у зв'язку з економічною або політичною стабільністю та процвітанням, від їх напряму викладання залежить емоційне, психологічне благополуччя прийдешнього покоління, дітей, формуванням яких і будуть займатися сучасні студенти – майбутні педагоги і психологи. На сьогоднішній день можна з приємністю спостерігати появу достатньо великої кількості підручників з психології нового

покоління, але більшість з них відображають лише погляди окремих груп переважно вітчизняних дослідників. З одного боку, це може бути приводом для критики, але з іншого, – майже неможливо розробити, скласти такий підручник, який задовольнив би усіх, який би не лише відповідав вимогам сучасності, а ще й розглядав і тлумачив все те нове, що з'являється у психології. Тому необхідно привчати студентів до активного самостійного пошуку інформації, формувати в них навички самостійного навчання, самовдосконалення у фаховому сенсі. Провідну роль у цьому мають відігравати знання іноземних мов, у нашому випадку, англійської мови, адже зарубіжні наукові видання є джерелом нових дослідницьких даних, новітніх теорій та розробок у нейропсихології, психології здоров'я, позитивній психології, міжособистісній психології тощо. Для того, щоб самостійно опрацьовувати та вивчати англійськомовні джерела, брати участь у обговоренні певних психологічних питань або проблем, студент повинен мати термінологічно-понятійний базис, знання граматичного матеріалу та навички з читання й перекладу спеціалізованих, фахових та наукоємних текстів, що сприятимуть у становленні його як спеціаліста.

Особливості викладання та вивчення англійської мови як засобу професійного спілкування пов'язані з певними труднощами теоретичного і практичного характеру. На деяких з них хотілося б зупинитися детально. Так, перша проблема стосується тезаурусно-тематичного заповнення курсу. В сучасний період стрімкого розвитку психології можна спостерігати проникнення її у соціологію, педагогіку, інженерію, медицину, екологію тощо. У зв'язку з цим відокремлюються нові галузі, які формують свій понятійний апарат, методики дослідження та лікувальні технології. Останнім часом посилюється вплив нейропсихології (*neuropsychology*), міжособистісної психології (*interpersonal psychology*), позитивної психології (*positive psychology*) тощо. Розмаїття наявних підходів до розуміння суті людської душі виявляється настільки великим, що узгодити їх шляхом спрощення, скорочення викладу дуже важко, а часом й неможливо. Одним із складних питань стає підбір найбільш значущої інформації, упорядкування її за часовою та змістовою логікою.

Наступна проблема стосується відповідності англійськомовної науково-психологічної термінології сучасній україномовній категорійній системі. Для формування лексичних навичок читання та розуміння фахової літератури необхідно по-можливості включати найбільш вживану термінологію з кожної галузі психології, як то фізіологічна психологія (*physiological psychology*), соціальна психологія (*social psychology*), зоопсихологія (*comparative psychology*), психологія особистості (*personality psychology*), когнітивна психологія (*cognitive psychology*), вікова психологія/психологія розвитку (*developmental psychology*), патопсихологія (*abnormal psychology*), а також генетичні терміни та логічний апарат психологічних досліджень. Оскільки психологічна термінологія все ще

знаходиться у стадії становлення, переклад і розуміння деяких термінів і, навіть, цілих термінологічних систем може викликати певні труднощі. До того ж понятійний апарат всесвітньої та української психології не завжди співпадають, і тому дати англійському терміну український відповідник – еквівалент виявляється складним завданням. Але під час роботи з автентичними джерелами, долаючи труднощі та вирішуючи проблеми, бажаючи робити догадки, намагаючись робити тлумачення термінів описово, студенти активізують свою пізнавальну діяльність та поступово підвищують рівень самостійності у навчальному процесі.

Курс навчання поділяється на II етапи: I етап – 1–2 семестри; II етап – 3–4 семестри. Всі етапи являють собою взаємопов'язані та взаємозалежні частини єдиного курсу. На I етапі удосконалюються мовні та мовленнєві навички та розвиваються мовленнєві вміння, що були набуті у середній школі, а також здійснюється підготовка студентів до оволодіння навичками і вміннями іншомовного спілкування у сфері майбутньої професійної діяльності. На II етапі відбувається інтенсивна робота з формування письмової комунікації (читання й опрацювання автентичної літератури, наукових джерел; написання анотацій, рефератів, критичних оглядів тощо) та комунікації (монологічне та діалогічне мовлення) за фахом. Мовний матеріал вивчається з урахуванням послідовності у навчанні англійської мови в школі та ВНЗ. Але при цьому повторення та систематизація матеріалу, зокрема, граматичного, відбувається на іншому рівні і на новому мовному та мовленнєвому матеріалі. На всіх етапах навчання особливо значення набувають індивідуальні та самостійні види роботи, використання ТЗН. Після закінчення курсу студенти повинні уміти:

- Читати оригінальну літературу за фахом з метою отримання наукової інформації;
- Брати участь в усному спілкуванні англійською мовою в соціально-побутовій, соціально-культурній та професійній сферах у межах лексичного мінімуму та тематики, що передбачені програмою;
- Писати резюме, анотацію до прочитаного матеріалу (текст або стаття за професійним напрямом), фахово-спрямовані офіційні листи або документацію.

При складанні навчальних програм з викладання іноземної мови професійного спілкування необхідно брати до уваги й міждисциплінарні зв'язки. Так, для якісного засвоєння англійської мови профільного спрямування студентам необхідно засвоїти дисципліни за фахом, у нашому випадку, з психології, а також української мови професійного спрямування. Отже, тематичний та лексичний матеріал програми англійської мови має бути узгодженим з програмами та навчальними планами фахових дисциплін психологічних факультетів. Орієнтовна тематика для навчання усного мовлення та читання професійного напрямку розділена на чотири модуля і включає:

1. Introducing Myself (Writing a C.V., Speaking about the Future Career, Working Day, Systems of Education; Interaction with the Surroundings: Creating Light and Space, Living in a Small Town or a Large City);

2. General Information on Ways of Studying Psychology and the Main Schools of Thought, Approaches and Perspectives of Psychology (Study Tips for Psychology Students, Realising How to Read and Understand an Academic Article, Brief History of Psychology, What Psychology is, What Major Schools of Thought in Psychology are);

3. Psychology as a Diverse Science with Different Points of View on Human Mind, Behaviour and Development.

Окремим пунктом також є відповідність термінології англійської та української мов для подальшого її використання у спілкуванні професійної спрямованості та при опрацюванні спеціальної наукової та фахової літератури. При викладанні матеріалу має застосовуватися ґрунтовна та досить складна науково-психологічна термінологія. Під час її перекладу всі зусилля мають покладатися на максимальне наближення її до сучасної україномовної категорійно-поняттєвої системи.

Як вже було зазначено, зміст навчання повинен задовольняти потреби студентів з точки зору їх майбутньої професійної діяльності. Тобто, профільно-орієнтоване навчання англійської мови необхідно розглядати як логічний розвиток диференціації навчання іноземних мов в системі неперервної освіти. У процесі корегування та закріплення мовних та мовленнєвих навичок студенти оволодівають певними знаннями про культуру й систему мови, вчаться оперувати професійною лексикою в самостійному усному й письмовому висловлюванні для адекватного спілкування з носіями мови, для опрацювання фахової літератури. Разом з тренувальними вправами по закріпленню лексики необхідно надавати увагу актуальності цієї лексики. Враховуючи специфіку термінологічної системи англійської мови психологічного спрямування, необхідно поступово та відповідно до принципу наступності вводити та опрацьовувати поняття, що були запозичені з латинської та грецької мов. Для полегшення сприймання студентами, які не вивчали вище згадані мови, подібного роду запозичень потрібно спочатку ознайомити їх з особливостями іменників (закінчення родів та утворення множини). Наступним кроком може бути виокремлення запозичень в автентичних текстах, відповідно до безпосередньої теми, що вивчається. Особливо це стосується біхевіористичної психології (*Behaviourism*), зоо- або порівняльної психології (*Comparative psychology*), фізіологічної психології (*Bio- or Physiological psychology*) та деяких понятійних аспектів термінологічної системи, як то *datum – data, phenomenon – phenomena* та інші. Подальша робота над більш складними матеріалами: анотування статей зі спеціальності, підготовка та презентація доповідей, – прискорює процес закріплення навичок розпізнавання та вживання як в усному, так і в пись-

мовому мовленні латинських та грецьких запозичень. Але час від часу, для повторення, студентам пропонується заповнювати таблиці, в яких відсутні певні форми (однина та український відповідник, множина та переклад), або є лише переклад чи форма однини запозичень, що можуть зустрітися під час заняття. Приклади демонструють лише деякі аспекти, що використовуються протягом навчання англійської мови на факультетах психології.

Ex. A. Study the nouns of Greek and Latin origin. Learn their plural forms.

Singular		Plural
datum [ˈdeɪtəm]	факт, величина	data [ˈdeɪtə] факти, інформація
gymnasium [dʒɪmˈnæziəm]	гімнастична зала	gymnasia [dʒɪmˈnæziə]
spectrum [ˈspektrəm]	спектр, діапазон	spectra [ˈspektrə]
stimulus [ˈstɪmj ləs]	стимул, подразник;	stimuli [ˈstɪmj l(a)ɪ]
genius [dʒiːniəs]	геній; дух	genii [dʒiːniɪ]
habitus [ˈhæbitəs]	будова тіла	habiti [ˈhæbitɪ]
analysis [əˈnælɪsɪs]	аналіз, дослідження	analyses [əˈnælɪsiːz]
basis [ˈbeɪsɪs]	підстава, основа	bases [ˈbeɪsiːz]
crisis [ˈkraɪsɪs]	криза, перелом	crises [ˈkraɪsiːz]
phenomenon [fɪˈn mɪnən]	явище	phenomena [fɪˈn mɪnə]
species [ˈspiːʃiːz]	рід, порода, вид	species [ˈspiːʃiːz]

B. Read the sentences. Point out the words of Latin or Greek origin and state whether they are used in a singular or a plural form. Translate the sentences into Ukrainian.

Archaeologists and historians find evidence that humans have always thought about our behaviour and thoughts, so in a way, the study of psychology is as old as our species.

There are external and internal stimuli that cause the sleep/wake cycle. External (exogenous) stimuli may themselves be rhythmic. An internal (endogenous) stimulus is the body clock that is regulated by hormones, produced in the hypothalamus and pineal gland.

C. Complete the table below.

Singular	Plural	Translation
Datum
...	stimuli	...
...	...	явище
Spectrum
...	...	вид
...	fungi	...
Cortex
Schema	schemata	...

Не викликає сумніву необхідність посилення інтелектуальної діяльності студентів і стимулювання їх пізнавальної активності при вивченні англійської мови. Необхідно враховувати особливості мислення майбутніх фахівців-психологів, схильність до вирішення проблем, здатність розмірковувати, мислити аналітично, встановлювати логічні зв'язки, робити висновки та приймати рішення.

Одним з відповідальних завдань є розробка системи вправ, що має базуватися з урахуванням мовленнєвих знань студентів. Необхідно надавати перевагу вправам творчого, проблемного характеру, таким, що потребують (вимагають) мислення, локалізують увагу, спонукають до самостійних висновків. Наприклад, виокремити ту частину тексту, що містить нову інформацію, або визначити, чи достатньо повний опис окремих концепцій та явищ міститься в матеріалі тощо. З огляду на достатньо складні за структурою очікувальні відповіді, спочатку допускаються відповіді рідною мовою з поступовим введенням англійської. Під час виконання завдань має місце науковий пошук, відбувається оцінка власної пізнавальної діяльності. Дуже важливо при цьому використовувати матеріал, що містить інформацію корисну як у навчанні, так і у майбутній професійній діяльності.

1. Порівняти підходи до визначення концепту *personality* з точки зору біхевіористичної та гуманітарної або психоаналізу та соціальної психології.
2. Яке вживання терміна *self-actualisation* Ви ще зустрічали?
3. Яка із сфер людської діяльності зазнала найсильнішого впливу фрейдизму?

Під час подібних видів роботи, необхідно звертати увагу студентів на усвідомлення переваг усного висловлювання, навіть за наявності окремих помилок. До того ж, останні вже не мають розглядатися як неспроможність студентів правильно вивчити матеріал, а показувати етапи оволодіння мовою. Окремі помилки трапляються в результаті міжлінгвістичного впливу (*crosslinguistic influence*) під час перенесення окремих структур або виразів з рідної мови до іноземної, що вивчається [1, 166]. Позитивне перенесення подібних явищ може навіть бути корисним. У випадках негативного перенесення явищ рідної мови нехарактерних іноземній мові, необхідно пам'ятати, що попри складнощі у сприйнятті і розумінні цих конструкцій носіями мови, вони притаманні лише раннім, початковим стадіям вивчення іноземної мови і поступово зменшуються по мірі оволодіння мовою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Yule George. *The Study of Language* (3rd edition). – Cambridge University Press, 2006. – 273 p.